

Pacs

A Zalai-dombság lejtőin, a Principális-csatorna völgyének keleti peremén fekszik Pács. A települést kelet-nyugati irányban keresztezi a Balatont Szlovéniával összekötő 75-ös főút. A vasútállomás a Szombathely–Nagykanizsa vonalon helyezkedik el, a településtől elég távol.

A város története

Pács neve első ízben egy 1251-ben kelt oklevélben szerepelt. Pács urbáriumát 1768-ban hirdették ki, az abban rögzített állapot egészen 1848-ig változatlan maradt. Közigazgatásában 1856-ban történt kedvező változás, amikor Kapornak hanyatlásával a járási székhelyi rang a szerencsésebb fekvésű és fejlődőképesebb Pács községbe került. Ezzel új lehetőségek tárultak fel a település előtt, amelyeket ki is használt, így fejlődése felgyorsult a századfordulón. A faluba számos hivatalnok költözött, elkészült a Járási Főszolgabíró Hivatal épülete, s a jó bevételt hozó heti vásárokat már országos is követte. A század elején élénk volt a gazdasági, valamint a közélet a településen, új szőlőfajták telepítését szorgalmazták, már naponta volt vásár, közbiztonság épült, építészeti és színházi bizottság alakult.

Az I. világháborút követő időszak az újjáépítés és megszilárdulás időszaka volt. 1927-ben Pács egyesült Tütsővel, és nagyközségi rangot kapott. A nagy gazdasági világválságot követően 1939-ig jelentős fejlődés volt a településen, amely méltó volt a járási székhelyi ranghoz. A település fejlődését visszavetette a járási székhely 1950-ben bekövetkezett megszüntetése. A 20. század második felében a fejlődés lassúbb volt, de mezőgazdasági szövetkezet alakult, gimnázium és egészségház épült. A szakemberek letelepedését új utcák nyitásával segítették. A fejlődés elismeréseként Pács 1984-ben nagyközségi rangot kapott.

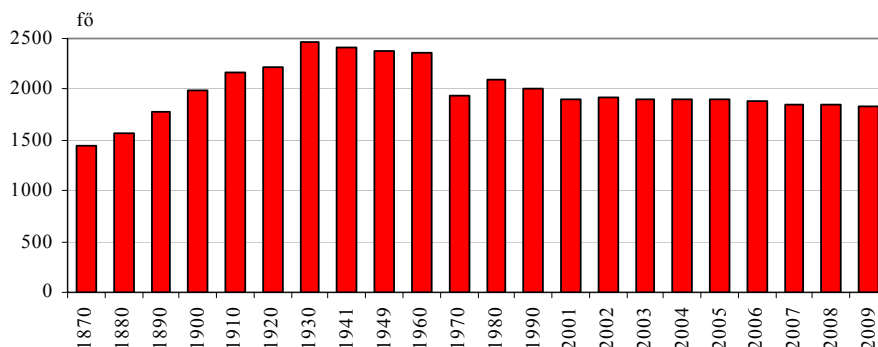
A rendszerváltás után 1991. január 1-jétől további két településsel, Nemesrádóval és Zalaigricével hoztak létre körjegyzőséget. A településen 2002-től cigány kisebbségi önkormányzat is működik. Pács 2007. szeptember 25-étől a húsz települést magába foglaló kistérség központja lett.

Népesség, népmozgalom

Pács népessége az 1870-es népszámlálás idején 1448 fő volt, virágkorát az 1930-as években élte, amikor mintegy ezer emberrel több élt a településen, mint az első hivatalos népszámláláskor. A népesség magas számát egészen az 1960-as évek végéig a jelentős reprodukció biztosította.

1. ábra

A népesség számának alakulása*

* 1960-ig jelenlévő, 1970-től lakónépesség.

Az utóbbi két évtizedben az elvándorlások mellett a természetes fogyás következtében is csökkent a népesség száma. 2009. január 1-jén 1831-en éltek a településen. Lélekszámát tekintve a megyei városok közül csak Zalakaros népessége kisebb Pacsánál. 2009 elején népsűrűsége 81 fő/km² volt, a megyei átlagnál kissé magasabb, míg a kistérségénél 2,1-szer több.

2009. január 1-jén a településen ezer férfira 1034 nő jutott, amely érték hasonló a kistérségihez, de a megyeinél 64-gyel kevesebb. A népesség korösszetétele kedvezőbb volt a kistérségi és a megyei átlagnál. A 15 éven aluli korosztályhoz a lakosság 17%-a, míg az idősekhez 16%-a tartozott. 1980-ban a gyermekek aránya még közel tíz százalékponttal magasabb volt, a 65 éven felüli népesség részesedése pedig alacsonyabb. Az öregedési index akkor még 48%-ot, 2009-ben már 97%-ot tett ki. Együttal csökkentek a száz aktív személyre jutó eltartási terhek is, 64-ről 48-ra esett vissza a mutató értéke, elsősorban a gyermekszám erőteljes csökkenése miatt. 2009-ben mindkét mutató kedvezőbb volt Pacsán, mint a kistérségben.

1. táblázat

A népmozgalom főbb mutatói, 1970–2008

Időszak	A természetes szaporodás, illetve fogyás			A vándorlási különbözet		
	ezer lakosra jutó száma évente átlagosan					
	Pacsa	Pacsai kistérség	Zala megye	Pacsa	Pacsai kistérség	Zala megye
1970–1979	4,8	–1,3	2,9	2,9	–13,2	1,4
1980–1989	0,1	–6,3	–1,6	–4,2	–7,5	–1,9
1990–2001	–2,1	–7,0	–4,4	–3,1	–0,2	2,0
2002–2007	–2,7	–6,4	–5,2	–4,9	–1,5	–0,5
2008	3,3	–3,8	–4,4	–8,7	–5,7	–1,7

A lakosság iskolai végzettsége jelentősen javult az elmúlt évtizedek során. A 2001. évi népszámlálás időpontjában a 15 éves és idősebb népesség 84%-a rendelkezett legalább általános iskolai végzettséggel, ami kedvezőtlenebb a megyei átlagnál. A pacsai 18 évesek és idősebbek közül minden negyedik, a megyében minden harmadik lakosnak volt legalább érettségije. Ez a településen 2,7-szer volt magasabb az 1970. évinél. Főiskolai vagy egyetemi oklevéllel 2001-ben a 25 évesnél idősebb népesség mindössze 6%-a rendelkezett, ez a megyei átlag 58%-a. Ez főként a magasabb szintű közigazgatás, illetve egyéb gazdasági fejlettség hiányával küzdő település szakembergárdájának hiányából fakad.

A népesség családi állapot szerinti összetétele jelentősen átalakult az elmúlt időszakban, mindkét nemnél csökkent a házasságban élők aránya. 2001-ben a férfiak 57, a nők 52%-a élt házasságban, míg 1990-ben még 66, illetve 63%-a. Az özvegyek aránya lényegesen nem módosult, minden ötödik nő özvegyként élt, míg a férfiaknál ez a mutató a korai elhalálozások miatt minimális volt.

2001-ben Pacsán a háztartások nagysága a generációk gyakoribb együttélése következtében meghaladta a megyei mutatót, száz háztartásra 295 személy jutott, 26-tal több, mint a megyében.

Gazdasági környezet és munkaerőpiac

A rendszerváltás utáni gazdasági átalakulás Pacsát is kedvezőtlenül érintette, hiszen jelentős munkaerőt foglalkoztató cégek szűntek meg (például a Pacsai Fa- és Vasipari Ktsz., a VOSZK Rt.), vagy a korábbi évekhez viszonyítva jóval kisebb létszámmal működtek. A térség, illetve a település helyzetére kedvezően hatott a 2001-ben létrehozott 30 hektáros Pacsai Ipari Park, ahova azóta több cég (a Lukoil, a Gróf és Társai Kft., az Izsaptech Kft. stb.) is betelepült.

Pacsai székhellyel 2008 végén 231 vállalkozást tartottak nyilván – 1,6-szer többet, mint nyolc évvel korábban –, s közülük 175 egyéni vállalkozásként volt bejegyezve. 2000 és 2008 között a társas vállalkozások száma 56, az egyéniéké 61%-kal növekedett. A vállalkozási aktivitás kedvezőnek mondható, ezer lakosra 126 szervezet jutott, ami a kistérségi átlagnál 20-szal magasabb. 1990 után a település továbbra is megtartotta mezőgazdasági profilját, a vállalkozások közel negyztizede ugyanis e területen tevékenykedik.

A pacsai székhelyű vállalkozások 94%-a 10 főnél kevesebbet foglalkoztató mikrovállalkozás. Ennél nagyobb létszámú szervezetből 14 telepedett le a városban, közülük a legnagyobb foglalkoztató (55 fő) az Általá-

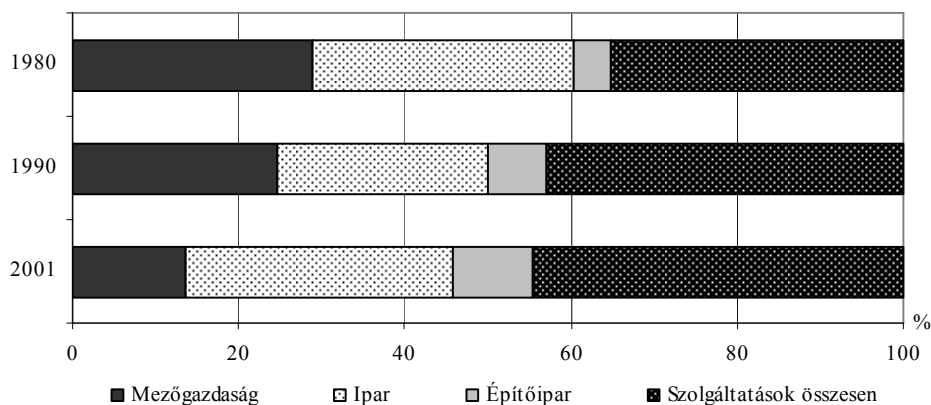
nos Iskola, Óvoda és Kollégium. A település gazdasági életében jelentős helyet foglal el a Jakab Asztalosipari Kft. A gazdaság növekedésére pozitívan hatott, hogy a külföldi tőkebefektetések sem kerültek el a települést. A szlovéniai érdekeltségű Pacsai Malom Bt. a malomipari termékek gyártásában, a svájci Iszaptech Kft. pedig a szennyvíz- és vízkezelés területén tevékenykedik, s együttesen közel 30 főnek biztosítanak munkát.

Pacsán 2008-ban 85 kereskedelmi szállásférőhelyen, illetve 2 magánszállásadónál 14 férőhelyen biztosították a városba érkezők elhelyezését, ezek forgalma a nyári időszakban, valamint a vadászati szezonban a legnagyobb. 2008 végén 32 kiskereskedelmi üzlet és egy üzemanyagtöltő állomás várta a vásárlókat, és további 7 vendéglátóhely szolgálta az ellátást.

A legutóbbi népszámlálás időpontjában a népességből 684 főt foglalkoztattak, közülük 377-en helyben találtak munkát. A gazdasági aktivitás tovább csökkent, 1990-ben a népesség 44% volt foglalkoztatott, ami 2001-re 36%-ra mérséklődött, ezzel szemben az inaktívak aránya 21-ről 30%-ra növekedett.

2. ábra

A foglalkoztatottak megoszlása a népszámlálások idején

Pacsán a 2001-es népszámlálás időpontjában 531-en dolgoztak, ebből mindössze 154-en jártak ide más településekről, míg a városból eljárók száma ennek kétszerese volt.

A gazdasági életben bekövetkezett változások a munkanélküliek számának alakulására is jelentős hatást gyakoroltak. 2008 végén a település lakói közül 149 álláskeresőt tartottak nyilván (2,5-szer többet, mint az évtized elején), ez az érték a kistérségi munkanélküliek 22%-át tette ki.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatai szerint 2009. június végére 185-re emelkedett az állástalanok száma, s valamivel több mint harmaduk már egy éve nem talál munkát. Az álláskeresőknél az aktív népességhez viszonyított aránya elérte a 15%-ot, mely a megye átlagánál 6 százalékponttal kedvezőtlenebb.

Lakáshelyzet, infrastruktúra, intézményi ellátottság

2009. január 1-jén Pacsa lakásállománya 711 volt. A lakások száma 1970 és 2008 között 110-zel (18%-kal) gyarapodott. Ezzel egyidejűleg a népesség fogyott, ami a laksűrűség javulását eredményezte. 2009 elején száz lakásban 258 fő élt, ez a kistérségi, valamint a megyei mutatószámánál is nagyobb.

Az elmúlt közel négy évtized alatt jelentősen változott a lakások szobaszám szerinti összetétele. 1970 és 2001 között az egyszobások aránya 35,9%-ról 6,7%-ra csökkent, ugyanakkor a 3 és több szobásoké 10,8%-ról 68,9%-ra gyarapodott. A lakásállomány korszerkezete jelentősen fiatalodott, mivel közel fele 1970 után épült.

A lakások komfortfokozata tovább javult. A 2001. évi népszámláláskor a pacsai lakásállomány 42%-a összkomfortos volt, ami a megyei átlagnál 5 százalékponttal kedvezőbb. Látványos változás történt a komfort nélküli, valamint a szükség- és egyéb lakásoknál, arányuk az említett időszak alatt 31%-ról 22%-ra csökkent.

A város kommunális infrastruktúrája zömében már 1990 előtt kiépült. Az ellátottság színvonala folyamatosan javult, bár még nem éri el sem a kistérség, sem a megye mutatószámait. A településen a vezetékes ivóvízhálózat 1974 óta teljesskörűen kiépített, 2008-ra a lakások kilenczötödét bekapcsolták a hálózathoz. 1986 óta (Zala megyében a községek közt elsőként, és több várost is megelőzve) már a szennyvízelvezetés is megoldott a

városban. A gázvezetékét 2000-ben adták át, s ezzel a közműellátottság teljes körűvé vált. 2002-ben a kommunális és ipari hulladék gyűjtésére az önkormányzat önálló hulladékgyűjtő-udvart létesített. 2008-ban a lakások csupán héttizedét vonták be a szervezett szemétszállításba, ami mind a kistérségi, mind a megyei átlagnál szerényebb mértékű.

2. táblázat

A lakásállomány főbb adatai

Megnevezés	1970.	1980.	1990.	2001. február 1.	2009. január 1.
	január 1.				
Lakásállomány	601	641	651	695	711
Ebből, %:					
1 szobás	35,9	17,8	10,1	6,7	..
2 szobás	53,3	46,5	38,3	24,4	..
3 és több szobás	10,8	35,7	51,6	68,9	..
Lakásállomány az előző időpont %-ában	102,2	106,7	101,6	106,8	102,3
100 lakásra jutó lakos, fő	322	326	308	271	258

A mobiltelefonok térhódításának következtében kissé csökkent a távbeszélővonalak száma, 2008 végén a lakások kétharmadában volt vezetékes telefon. Ezer lakosra 256 távbeszélő-fővonal jutott, amely érték a kistérség átlagánál 18-cal magasabb, ugyanakkor a megyeinél félszázzal kevesebb. A csillagpontos kábeltelevízió-hálózat a pacsatütti városrész kivételével teljes mértékben kiépített, ennek ellenére a lakások mindössze harmada rendelkezik csatlakozással, ami jóval elmarad a megye mutatószámától. 2008 végén 559 személygépkocsi volt a városban, s így minden harmadik lakosra jutott egy autó, amely érték a megyei átlagnál kissé alacsonyabb. A belterületi utak portalanítottak, 2008 végén 15,4 km hosszú önkormányzati kiépített útja és közttere, valamint 8,8 km hosszúságú kiépített járdája volt a településnek.

Pacsa már a kistérség megalakulása előtt is központi szerepet töltött be a környező települések oktatási és egészségügyi ellátásában. A térség központjaként ez tovább bővült, a körjegyzőséghez tartozó falvakkal együtt összesen húsz település térség-szervező szerepét látja el.

A településen négycsoportos óvoda működik, kihasználtsága évek óta magas szintű. Az általános iskola 12 osztályában a pacsaiakon kívül a szentpéterúri és a zalaigricei gyermekek is tanulnak. Szállításukat a környező településekről az iskolabusz is segíti. A település életében jelentős volt az 1963-ban alapított gimnázium, mely 15 évig működött. Megszűnése után a Labdarúgó Kollégiumot a tehetséges általános iskolás gyerekek számára hozták létre, megyei körű beiskolázással. Átlagosan 50 diákkal működik.

A kulturális élet sokszínűségét jelzi, hogy a település évek óta rangos rendezvényeknek ad helyet. A településen 17 civil szervezet működik. A könyvtárban 13,5 ezer kötet található, s itt kapott helyet öt éve az E-pont is, öt számítógéppel.

A gyermek- és felnőtt lakosság egészségügyi ellátását Nemesrádóval együtt egy háziorvos és egy védőnő látja el. A Pacsai Fogászati Társulás már 1996-tól működik, jelenleg hat település tartozik a körzetbe.

A Közép-zalai Szociális és Gyermekjóléti Központ 1998-ban 9 település együtműködésével alakult, jelenleg 14 község tartozik hozzá. Pacsán 2000-től működik mentőállomás két kiemelt járművel. A lakosság ellátását szolgálja még az évek óta jól működő falugondnoki szolgálat, amelyhez Pacsán kívül még Pötréte, Nemessándorháza és Nemesszentandrás is hozzátartozik, tevékenységét saját gépkocsi is segíti.

A pacsai rendőrs 1992-es megalapítása óta 15 településen szolgálja a közbiztonságot. A közigazgatás hatékonyabb működését 2009. január 1-től az okmányiroda is segíti, a munkanélkülieket pedig a regionális központi helyi képviselőtén fogadják.